

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто проблеми професійного становлення майбутнього вчителя музичного мистецтва. Увагу зосереджено на інструментально-виконавській діяльності студентів та шляхах формування їхніх креативних здібностей. З'ясовано, що креативна особистість студента – майбутнього вчителя музичного мистецтва – це, насамперед, особистість, межі творчості якої охоплюють дії від нестандартного розв'язку простого завдання до нової реалізації унікальних потенцій у сфері мистецтва. Метою статті є визначення особливостей формування креативних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі їхньої фахової підготовки, зокрема, в процесі інструментально-виконавської діяльності. Визначено, що підґрунтям формування креативних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва є загальномузичні теоретичні знання, уміння та практичні виконавські навички, висока виконавська культура, емоційно-почуттєві переживання, уміння сприймати музику шляхом осягнення її змісту. У формуванні креативних навичок студентів у процесі інструментально-виконавської діяльності ефективними є практичні методи та прийоми роботи. Серед провідних методів та прийомів виділяємо: метод аналізу-інтерпретації музичного твору, спільний пошук (викладач і студент) способів досягнення виразності у виконавській майстерності, використання асоціативно-образних зв'язків музики та інших видів мистецтв (література, образотворче мистецтво), метод пошуку художніх аналогій між музичними творами, метод презентації художньо-творчих проектів на основі інструментально-виконавської діяльності, метод концертного виступу, конкурсного змагання, участь у лекціях-концертах, які забезпечуватимуть формування здатності до самовдосконалення, реалізацію власних інструментальних можливостей в процесі інструментально-виконавської діяльності, що створить надійну основу для подальшого професійного розвитку.

Ключові слова: фахова підготовка, студенти, креативність, навички, інструментально-виконавська діяльність.

Оксана Коцурак. Формирование креативных способностей будущих учителей музыкального искусства в процессе инструментально-исполнительской деятельности

В статье рассмотрены проблемы профессионального становления будущего учителя музыкального искусства. Внимание сосредоточено на инструментально-исполнительской деятельности студентов и путях формирования их креативных способностей. Выяснено, что креативная личность студента – будущего учителя музыкального искусства – это, прежде всего, личность, границы творчества которой охватывают действия от нестандартного решения простой задачи к новой реализации уникальных потенций в сфере искусства. Целью статьи является определение особенностей формирования креативных способностей будущих учителей музыкального искусства в процессе их профессиональной подготовки, в частности, в процессе инструментально-исполнительской деятельности. Определено, что основой формирования креативных способностей будущих учителей музыкального искусства является общемузыкальные теоретические знания, умения и практические исполнительские навыки, высокая исполнительская культура, эмоционально-чувственные переживания, умение воспринимать музыку путем постижения ее смысла. В формировании креативных навыков студентов в процессе инструментально-исполнительской деятельности эффективны практические методы и приемы работы. Среди ведущих методов и приемов выделяем: метод анализа-интерпретации музыкального произведения, совместный поиск (преподаватель и студент) способов достижения выразительности в исполнительском мастерстве, использование ассоциативно-образных связей музыки и других видов искусств (литература, изобразительное искусство), метод поиска художественных аналогий между музыкальными произведениями, метод презентации художественно-творческих проектов на основе инструментально-исполнительской деятельности,

метод концертного виступлення, конкурсного соревновання, участь в лекціях-концертах, которые обеспечат формирование способности к самосовершенствованию, реализацию собственных инструментальных возможностей в процессе инструментально-исполнительской деятельности, создадут надежную основу для дальнейшего профессионального развития.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, студенты, креативность, навыки, инструментально-исполнительская деятельность.

Oksana Kotsurak. Formation of creative abilities of future music art teachers in the process of instrumental and performing activities

The article deals with the problems of professional formation of a future music teacher. The focus is on students' instrumental and performing activities and ways of developing their creative abilities. It has been found that the creative personality of a student – a future music teacher – is, above all, a personality whose boundaries of creativity range from a non-standard solution of a simple task to a new realization of unique potentials in the field of art. The purpose of the article is to determine the peculiarities of forming the creative abilities of future music teachers in the process of their professional preparation, in particular, in the process of instrumental and performing activity. The tasks of the article include the analysis of the concept of "creativity", as well as the rationale for the techniques and methods of forming the creative abilities of future teachers. It is determined that the basis for the formation of creative abilities of future teachers of music art is common linguistic theoretical knowledge, skills and practical performing skills, high performing culture, emotional and sensory experiences, the ability to perceive music by comprehending its content. Practical methods and techniques of work are effective in forming students' creative skills in the process of instrumental and performing activities. Among the leading methods and techniques are: the method of analysis-interpretation of a musical work, joint search (teacher and student) of ways to achieve expressiveness in the performing arts, the use of associative-figurative connections of music and other arts (literature, fine arts), the method of searching for artistic analogies between musical works, method of presentation of artistic and creative projects on the basis of instrumental and performing activity, method of concert performance, competition, participation in lectures-concerts, which will provide they will hear the formation of the capacity for self-improvement, the realization of their own instrumental capabilities in the process of instrumental and performing activities, which will create a reliable basis for further professional development.

Key words: professional training, students, creativity, skills, instrumental and performing activity.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Реформи, що відбуваються у вітчизняній системі освіти, визначили з-поміж важливих напрямків модернізації сучасного освітнього сектору спрямованість на гуманістичні, особистісно орієнтовані й розвивальні освітні технології. Прагнення до якісних перетворень вимагають від системи вищої освіти активних пошуків та впроваджень інноваційних шляхів удосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців.

Творча особистість стає затребуваною у сучасному суспільстві в усіх сферах діяльності. Постійні зміни, що відбуваються у житті, вимагають від людини якостей, які дозволяють творчо і продуктивно підходити до будь-яких змін та інновацій. Саме креативна особистість здатна адекватно і гнучко вирішувати нагальні проблеми, активно сприймати оточуючий світ, проявляти пошукову активність, виробляти самостійні відповідальні рішення.

На сучасному етапі розвитку соціальних і культурних змін розвиток креативних здібностей особистості – це одна з принципових цілей освіти. У наш час головним освітнім завданням є виховання такої особистості, яка була б здатна ухвалювати самостійні розумні рішення, знаходити вихід із різних ситуацій, здійснювати креативний підхід до вирішення поставлених завдань. Відтак, розвиток сучасної педагогіки характеризується підвищеною увагою до творчого потенціалу людини, створенням освітнього середовища, що сприяє її креативному розвитку.

На професійну діяльність учителя, зокрема вчителя музичного мистецтва, покладена відповідальність за інтелектуальний та морально-естетичний розвиток підростаючого покоління. Активне залучення школярів до мистецької діяльності сприяє збагаченню дитячої емоційно-чуттєвої сфери, їхньому духовному зростанню, розвитку творчих здібностей, формуванню сучасного типу мислення, якісного рівня пізнання навколишнього світу підростаючим поколінням.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Дослідженням проблеми розвитку креативності майбутнього вчителя активно займаються О. Антонова (технологія розвитку педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін), І. Гриненко (розвиток креативності вчителів гуманітарного профілю), О. Дунаєва (формування креативності майбутнього вчителя), І. Подорожна (розвиток креативності майбутнього вчителя природничого профілю), В. Фрицюк (формування креативності майбутніх учителів музики), І. Шахіна (формування креативності у майбутніх вчителів математики) та інші [5, с. 145].

Аналіз психолого-педагогічних та філософських джерел доводить, що креативність – невід’ємний компонент професійної підготовки учителя музичного мистецтва. Основними ознаками креативної особистості учителя музичного мистецтва є:

- інтелект, знання та досвід;
- широта кругозору;
- самостійність і сміливість мислення;
- здатність до критичного оцінювання попереднього досвіду і навколишньої дійсності;
- діалектичний світогляд;
- індивідуальність, оригінальність і незалежність у прийнятті рішень;
- альтернативність;
- здатність фантазувати;
- широке використання наукового підходу в практичній мистецькій діяльності [5, с. 146].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. На думку вчених, основними проблемами, з якими зустрічатимуться вчителі у цьому тисячолітті, є: постійне ускладнення змісту освіти, підвищення рівня освітніх стандартів; самостійна постановка та вирішення творчих і дослідницьких завдань; ускладнення проблем виховання; безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання і виховання, новими досягненнями вітчизняного і зарубіжного досвіду; робота в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій в освітньому процесі.

Усе це може здійснювати лише вчитель із високою професійною компетентністю, розвиненими креативними, дослідницькими здібностями, високим рівнем інтелігентності, духовно-морального потенціалу, конкурентоздатності, ерудованості, здібностей до безперервної освіти. З огляду на актуальність проблеми креативності майбутніх учителів музичного мистецтва, постає необхідність висвітлення особливостей формування креативних здібностей студентів у процесі фахової підготовки, зокрема в процесі їхньої інструментально-виконавської діяльності як однієї з провідних у музично-педагогічній діяльності в цілому.

Метою статті є визначення особливостей формування креативних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі їхньої фахової підготовки, зокрема, в процесі інструментально-виконавської діяльності. *Завданнями* статті є: аналіз поняття «креативність»; обґрунтування прийомів та методів формування креативних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі інструментально-виконавської діяльності.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Досить тривалий час проблема креативності знаходиться у центрі уваги зарубіжних і вітчизняних психологів. В англійській літературі термін «creativity», переважно, означає все те, що має безпосередню причетність до створення чогось нового; власне процес такого створення; продукт цього процесу; його суб’єкт; обставини, в яких творчий процес відбувається; чинники, які його обумовлюють тощо, тобто «креативність» трактується як поняття синонімічне «творчості».

Креативність (лат. creatio – створення) – термін, яким окреслюються «творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять в структуру обдарованості в якості незалежного фактору [4, с. 215]. Раніше в літературі використовувався термін «творчі здібності», однак пізніше він почав витіснятися мовним запозиченням з англійської мови (creativity, creative). Так, у російській мові терміном «креативний» позначається творчість, що «не тільки висуває ідеї, але й доводить їх до конкретного практичного результату». А термін «творчий» (рос. «творческий») залишається зі значенням, що не розрізняє результативну чи безрезультатну діяльність [1, с. 94].

Із філософських позицій креативність – це особлива форма знань, що є ідеальним об’єктом дослідження її специфічних внутрішніх законів. Виходячи з них, особистість, здійснюючи аксіологічну рефлексію, творить світ [2, с. 97]. Креативність розглядається вченими як особистісно значуща якість на основі рефлексії та суб’єктивної самооцінки. Численні дослідження присвячено

виявленню в людині креативності, творчого потенціалу, що різною мірою присутній у кожній особистості.

Креативна особистість студента – майбутнього вчителя музичного мистецтва – це, насамперед, особистість, межі творчості якої охоплюють дії від нестандартного розв’язку простого завдання до нової реалізації унікальних потенцій у сфері мистецтва. Це людина, яка володіє певним переліком спеціальних професійних умінь та індивідуально-психологічних якостей, зокрема, рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, вмінням бачити далі того, що бачать сучасники і що бачили попередники. Психологічний словник визначає, що творча особистість виникає лише внаслідок наявності в неї «...здібностей, мотивів, знань і вмінь, завдяки яким створюється продукт, який відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю» [3, с. 301].

Серед характерних особливостей креативного студента можна виділити: відхилення від шаблону; оригінальність мислення та підходів до вирішення педагогічних проблем; ініціативність; наполегливість; висока самоорганізація; працездатність.

Особливості мотивації креативної діяльності полягають у тому, що творча особистість знаходить задоволення не стільки в досягненні мети творчості, скільки в самому процесі. Головною рисою творця вбачається несамопитий потяг до творчої діяльності.

Креативні здібності студентів – майбутніх учителів музичного мистецтва – ефективно формуються в процесі інструментально-виконавської діяльності у закладах вищої освіти. Сутність інструментально-виконавської діяльності полягає в опануванні навичками виконавської, концертмейстерської діяльності, а також методикою навчання гри на музичному інструменті, в умінні застосовувати сформовані навички в майбутній музично-педагогічній діяльності. Серед навчальних дисциплін, які забезпечують музично-інструментальну підготовку студентів, на чільному місці знаходяться «Основний музичний інструмент», «Додатковий музичний інструмент», «Акомпанемент» тощо.

Навчальні дисципліни «Основний музичний інструмент» та «Додатковий музичний інструмент» передбачають формування у студентів системи знань про особливості стилів, форм та жанрів творів, які виконуються; формування інструментально-виконавських умінь в процесі виконання гам, арпеджіо, акордів, етюдів, музичних творів різних форм і жанрів, основних навичок читання з листа нотного тексту. У процесі роботи в класі основного та додаткового музичного інструменту студенти набувають знань щодо специфіки виконання репертуару для слухання музики в закладах дошкільної та загальної середньої освіти, принципів та прийомів підбору супроводу до пісенного матеріалу. Майбутні вчителі музичного мистецтва оволодівають навичками роботи над творами великої форми, навичками гри в ансамблі, набувають умінь поєднувати вокальну лінію з інструментальним супроводом при виконанні пісенного програмового матеріалу. Інструментально-виконавська діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає також формування ціннісно-орієнтаційних позицій студентів, їхньої загальнокультурної ерудиції, світогляду, розуміння сутності і соціальної значущості майбутньої професії, а також готовність до збереження національних духовних традицій.

Навчальна дисципліна «Акомпанемент» передбачає такі освітні завдання:

- оволодіння основами теорії, практики та елементарними навичками акомпанування солісту, ансамблю, хору;
- формування почуття ансамблю майбутнього вчителя музичного мистецтва;
- оволодіння навичками транспонування пісень різної складності;
- формування вмінь виразно виконати пісню під власний супровід, перекладати фортепіанний супровід для баяна, акордеона і навпаки;
- оволодіння навичками спрощення чи ускладнення фактури викладу музичного твору;
- формування вмінь читання з аркуша вокально-хорових та інструментальних творів із супроводом;
- оволодіння елементарними навичками підбору на слух нескладного акомпанементу.

Підґрунтям формування креативних здібностей майбутніх учителів музичного мистецтва є загальномузичні теоретичні знання, уміння та практичні виконавські навички, висока виконавська культура, емоційно-почуттєві переживання, уміння сприймати музику шляхом осягнення її змісту. Дослідники наголошують на вільному володінні музикантом інструментом і собою, що забезпечує інтонаційно-сміслову, інтерпретовану, натхненну, емоційно яскраву, артистичну, співтворчу, технічно досконалу втілення музичного твору в реальному звучанні.

У формуванні креативних навичок студентів у процесі інструментально-виконавської діяльності ефективними є практичні методи та прийоми роботи.

Серед провідних методів та прийомів виділяємо: метод аналізу-інтерпретації музичного твору, спільний пошук (викладач і студент) способів досягнення виразності у виконавській майстерності, використання асоціативно-образних зв'язків музики та інших видів мистецтв (література, образотворче мистецтво), метод пошуку художніх аналогій між музичними творами, метод презентації художньо-творчих проєктів на основі інструментально-виконавської діяльності, метод концертного виступу, конкурсного змагання, участь у лекціях-концертах, які забезпечуватимуть формування здатності до самовдосконалення, реалізацію власних інструментальних можливостей в процесі інструментально-виконавської діяльності, що створить надійну основу для подальшого професійного розвитку.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, креативний педагог – це особистість, яка характеризується високим рівнем педагогічної креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності), відповідним рівнем знань предмету, який викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які, за сприятливих для педагогічної творчості педагога умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей вихованців [5, с. 148].

Креативна особистість студента – майбутнього вчителя музичного мистецтва – це, насамперед, особистість, межі творчості якої охоплюють дії від нестандартного розв'язку простого завдання до нової реалізації унікальних потенцій у сфері мистецтва. це людина, яка володіє певним переліком спеціальних професійних умінь та індивідуально-психологічних якостей, зокрема, рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, вмінням бачити далі того, що бачать його сучасники і що бачили його попередники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березина Т. Н. *Интеллект и креативность*. Эдип. 2008. № 3. С. 92–101.
2. Вишнякова Н. Ф. Психологические основы развития креативности в профессиональной акмеологии: Дис. д-ра психол. наук: 19.00.13. М., 1996. 394 с.
3. Краткий психологический словарь / сост. Л. А. Карпенко; под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. М. : Политиздат, 1985. 431 с.
4. Литвиненко С. *Креативність як загальна здібність до творчості : сучасні підходи*. Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Полтава : ПДПУ ім. В. Г. Короленка, 2006. Вип. 3 (50). С. 215–219.
5. Павленко В. В. *Креативність учителя як чинник розвитку педагогічної творчості*. Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Наумчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 648 с. С. 145-150.

REFERENCES

1. Berezina T. N. (2008). *Intellekt i kreativnost'* [Intelligence and Creativity]. E'dip. № 3. S. 92–101. [in Russian].
2. Vishnyakova N. F. (1996). *Psixologicheskie osnovy razvitiya kreativnosti v professional'noj akmeologii* [Psychological foundations of the development of creativity in professional acmeology]: Dis. d-ra psixol. nauk: 19.00.13. M. [in Russian].
3. Karpenko L. A. (1985). *Kratkij psixologicheskij slovar'* [Brief Psychological Dictionary] / pod red. A. V. Petrovskogo, M. G. Yaroshevskogo. M. : Politizdat, 1985. 431 s. [in Russian].
4. Ly'tvy`nenko S. (2006). *Kreaty`vnist` yak zagal`na zdibnist` do tvorchosti : suchasni pidxody`* [Creativity as a general capacity for creativity: modern approaches]. *Zbirny`k naukovy`x pracz` Poltav's`kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy`tetu imeni V. G. Korolenka*. Poltava : PDPU im. V. G. Korolenka, Vy`p. 3 (50). S. 215–219. [in Ukrainian].
5. Pavlenko V. V. (2015). *Kreaty`vnist` uchy`telya yak chy`nny`k rozvy`tku pedagogichnoyi tvorchosti* [Teacher creativity as a factor in the development of pedagogical creativity]. *Formuvannya dy`dakty`chnoyi kompetentnosti pedagogiv doshkil`noyi ta pochatkovoyi osvity` : zbirny`k nauково-metody`chny`x pracz` / za zag. red. V. Ye. Ly`tn`ova, N. Ye. Kolesny`k, T. V. Naumchuk*. *Zhy`tomy`r : Vy`d-vo ZhDU im. I. Franka*, S. 145–150. [in Ukrainian].